

Innledning

AV MARIANNE HAFNOR BØE, NORA S. EGGEN OG EIRIK HOVDEN

I dette temanummeret av *Dīn* presenteres videreutviklede konferanseinnlegg fra forskningskonferansen *Islamforskning i Norge 200 år etter Holmboe: hvem, hva, hvorfor?* Konferansen fant sted 28. – 29. oktober 2022, med det formål å samle så mange som mulig av forskere i Norge fra ulike disipliner og fagområder relatert til islam og muslimer. Konferansen var ment å på den ene siden synliggjøre fagmiljøer og enkeltforskere for hverandre, og på den andre siden å være en anledning til å videreutvikle fagkritiske samtaler på tvers av institusjoner og disipliner. Konferansen var også åpen for publikum.

Anledningen for konferansen var en markering av at forskning og undervisning i fag og emner på dette feltet kan sies å strekke seg 200 år tilbake i tid, til få år etter grunnleggelsen av Universitetet i Oslo som Norges første universitet i 1811. I 1822 ble nemlig orientalsisten og numismatikeren Christopher Andreas Holmboe ansatt, først som lektor og fra 1825 som professor i østerlandske språk ved det som da het Det Kongelige Fredriks Universitet. Holmboe underviste blant annet i arabisk språk, og både i sin forskning og sin undervisning jobbet han med religiøst og historisk sentrale arabiskspråklige tekster og annet materiale, det siste særlig som bestyrer av Universitetets Myntkabinett gjennom nesten fem tiår (1830–1876). I 1829 utga Holmboe den antagelig første teologiske utlegningen om islam på norsk, med sin oversettelse av Imam Birgivī Mehmed Efendi's (1523–73) *Vasiyyetnāme*, med den norske tittelen *Tyrkisk Katekismus, eller Udtog af Tyrkernes Troeslære: Til Brug for Ungdommen*.

Forskere i Norge med interesse for islam og muslimske kulturer jobber i dag ved en rekke ulike fag- og forskningsinstitusjoner i hele landet. Fra oppstarten i filologisk orienterte studier, er feltet i dag svært sammensatt hva angår forskningsobjekter, kilder, metoder, perspektiver og disiplinære og tverrdisiplinære forankringer. Invita-

sjonen til konferansen gikk ut til over femti navngitte forskere, og både «faglige spørsmål» og «islam og muslimer» ble forstått i videst mulig forstand. Konferansen gjenspeilte derfor store deler av det faglige mangfoldet. I alt 34 deltakere presenterte 32 forskningsbidrag og diskusjonsinnlegg, organisert i seks paneler og tre rundebord. Deltakerne favnet alt fra doktorgradskandidater til seniorforskere.

Konferansebidragene var organisert i fire paneler og tre rundebord. Panelene hadde titlene: faghistorie, unge voksne, kunnskapsproduksjon, det digitale/mediale rommet, og juss, verdier og etikk. Her ble et bredt spekter av pågående forskning presentert, fra tekststudier til kvantitative studier og etnografiske så vel som digital etnografi, eldre og nyere historie og samtidsperspektiver. Konferanseprogrammet, med full oversikt over alle innlegg og sesjoner, er inkludert i dette temanummeret. Deltagerne på konferansen var opptatt av alle de virksomhetene forskere i instituttsektoren så vel som i høyskole- og universitetssektoren er involvert i; forskning, undervisning og formidling. I de tre rundebordene dreide diskusjonene seg blant annet om forskningsobjekter og om ulike forskningsmetoders styrker og svakheter, men også om forskningens vitenskapeteoretiske premisser og utfordringer. Flere uttrykte behov for å holde ved like en fagkritisk samtale om hvilke perspektiver som får, og ikke får, komme til syne i forskningen. Mange var også opptatt av forskningens anvendelse, forskningsformidling og deltagelse i den større, ofte politiserte, offentlige samtalen. Andre spørsmål som sto sentralt, var hvilken innretning undervisningen i høyskole- og universitetssektoren bør tilstrebe å ha i tiden fremover. De siste par ti-årene har strukturene i språkundervisningen så vel som i annen humaniora- og samfunnsvitenskapelig undervisning endret seg betydelig, og flere ytret seg kritisk mot at fokuset på samtidsrelevans i noen grad har gått på bekostning av de historiske forutsetningene for å forstå nettopp samtidskonteksten.

Dette temanummeret av *Dīn* gjenspeiler noen av tematikkene som ble diskutert på konferansen, langs to hovedspor. I det ene sporet presenteres fagfelleverderte vitenskapelige artikler basert på noen av forskningsbidragene, og i det andre sporet presenteres ikke-fagfelleverderte fagartikler som særlig tar for seg fagkritiske, vitenskapsteoretiske og metodologiske problemstillinger.

Den første av de vitenskapelige artiklene er skrevet av Nora S. Eggen og presenterer skriftlige arbeider utgitt av teologen og sognepresten Peter Blom (1828–1912). Selv om Blom var forankret i lokale forhold i Setesdal og på Toten, var han samtidig dypt engasjert i spørsmål relatert til islam og muslimsk tro og praksis. I artikkelen pre-

senterer Eggen hans arbeider og diskuterer hva hans arbeider kan fortelle oss om 1800-talles kunnskapsproduksjon i Norge om islam og muslimer.

Neste artikkel tar for seg et spørsmål som til nå har vært lite belyst i faglitteratur på norsk, nemlig hva slags rammer som gjelder for utvikling av sharia – islamsk lov – og hvordan endringer skjer over tid. Forfatter Eirik Hovden viser, med utgangspunkt i perioden 1200–1800, at i likhet med andre lov- og normsystemer er sharia i stadig endring. Hovden argumenterer også for at et slikt endringsperspektiv på sharia åpner for at maktperspektiver og aktørskap trer tydeligere fram.

Temanummerets tredje artikkel, skrevet av Audun Toft, omhandler NRK Dagsrevyens framstilling av islam og muslimer. Toft analyserer måten Dagsrevyen dekker religion i sine nyhetsinnslag gjennom året 2021. I artikkelen diskuterer Toft på hvilke måter nyhetsdekningen både viderefører og representerer et skille fra tidligere framstillinger av islam og muslimer, som enten har vært konfliktorientert eller sentrert rundt innvandring og integrering. Tofts bidrag utgjør dermed et sentralt bidrag til forskning på medias framstillinger av religion, nærmere bestemt islam og muslimer.

Den fjerde og siste fagfelleverderte artikkelen representerer nok et nytt tema på fagfeltet, nemlig utfordringer som melder seg i studier av og formidling om islamisme. Bjørn Olav Utvik viser både til offentlige diskusjoner og egne erfaringer, og diskuterer på denne bakgrunnen polarisering som finnes på dette feltet. Et sentralt spørsmål er hvilke utfordringer dette medfører i valg av forskningsspørsmål, forskningsmetoder og ikke minst i formidling av forskningsresultater på det polariserte forskningsfeltet som islamisme utgjør.

Neste del av temanummeret inkluderer fem fagtekster. Dette er kortere, ikke-fagfelleverderte tekster som på ulike måter tar opp sentrale problemstillinger på forskningsfeltet islam og muslimer. Med utgangspunkt i begrepet minoritetsmetodologi, inviterer Marianne Hafnor Bøe og Ingvild Flaskerud til refleksjon rundt studiet av minoritetsretninger i islam. De spør om dette studiet innebærer noen særskilte utfordringer sammenlignet med studiet av islam generelt i Norge og Europa. I neste fagtekst, tar Oddbjørn Leirvik opp utviklingen av, og sentrale problemstillinger knyttet til, teologiske islamstudier ved Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Sami al-Daghistani reflekterer rundt skillet mellom emiske og etiske tilnærminger til islamstudier i Norge og problemstillinger knyttet til dette. Dette er den eneste teksten i temanummeret publisert på engelsk. Holmboe og hans orientalistiske nettverk på 1800-tallet er utgangspunkt for Gunvor Mejdells fagtekst. Knut S. Vikør

står bak siste fagtekst i temanummeret, som tar for seg islamforskningsmiljøet i Bergen som utgangspunkt for noen disiplin-faglige og metodiske refleksjoner.

I tillegg til disse artiklene som er knyttet til 2022-konferansen, inneholder dette nummeret også to bokanmeldelser og presentasjon av en Ph.D.-avhandling. Betimelig nok faller sistnevnte inn under nummerets hovedtema, nemlig Marius Linges avhandling med tittelen *Islam in Everyday (Street-) Life: Identities, Rituals, Redemption and (De-)Radicalization*.

Program

Islamforskning i Norge 200 år etter Holmboe: hvem, hva, hvorfor?

28. – 29. oktober 2022

Blindern, Oslo

Fredag 28. oktober

Velkommen ved Nora S. Eggen og Ragnhild J. Zorgati

Panel: Faghistorie

Ordstyrer: Eirik Hovden

Gunvor Mejdell: *Holmboe og den nordeuropeiske kanon + undervisning på 1800-tallet*

Ragnhild J. Zorgati: *Orientalistkongressen i Stockholm og Oslo*

Nora S. Eggen: *Legasjonsprestens blick*

Rundebord: Fagutvikling

Ordstyrer: Nora S. Eggen

Knut S. Vikør: *Islamforskning: islamsk historie, muslimsk historie, islamologi?*

Oddbjørn Leirvik: *Islamsk universitetsteologi*

Cecilie Endresen: *Kompleks, relasjonell og kontekstuell islam: sekularistisk ulama, kristne muslimer, fengslede profeter og New Age-islam*

Bjørn Olav Utvik: *Forskning i et minefelt: å studere islamismen (fokus på forskerens rolle)*

Panel: Unge voksne

Ordstyrer: Gina Lende

Marius Linge: *Rituelle repertoarer blant norske muslimer med gatekriminell fortid*

Sveinung Sandberg: «Her i Norge vil det jo ikke være rett»: *unge muslimers forståelse og legitimering av hududstraff*

Eli-Anne Vongraven Eriksen: *Kontinuitet og endring: individualiseringsprosesser i unge muslimske kvinners kunnskapsdannelse og praksis av islam i Trondheim*

Nora Stene: *Hva hvis ... Norske muslimer 22. og 23. juli 2011 (undervisningsbasert forskning)*

Panel: Kunnskapsproduksjon

Ordstyrer: Mona Abdel-Fadil

Christian Mauder: *Letting the Eyes Guide the Tongue in Uttering the Word of God: ‘Abd al-Bāsiṭ al-Malaṭī’s (d. 920/1514) al-Zahr al-maqtūf fī makhārij al-ḥurūf*

Olav Elgvin: *Tre nyanser av kanon: oversettelse og kanoniseringsprosesser i norsk islam*

Gerd Marie Ådna: *Norsk-tyrkisk-kurdisk-arabisk – hvilke språk er mitt sosiale og religiøse språk?*

Rundebord: Fagkritikk/fagutvikling (hvordan institusjonene farger studiet av islam, metode og kildevalg)

Ordstyrer: Safet Bectovic

Ulrika Mårtensson: *Vetenskaps- og teori-fokus i historiska och nutida studier av islam*

Alp Eren Topal og Einar Wigen: *Begrepshistorie og filologi i studiet av tyrkisk og osmansk politisk islam*

Serena Baldari: *Teologiske og relasjonelle koranstudier ved norske universitet*

Sami al-Daghistani: *The State of Research in Islamic Studies – What it is and Whom does it Serve? (Zoom)*

Lørdag 29. oktober

Panel: Det digitale/mediale rommet

Ordstyrer: Cecilie Endresen

Amna Mahmood: Muslimske content creators' bruk av Instagram til å formidle islamsk feminisme i Skandinavia.

Audun Toft: Islam og muslimer i NRK nyheter i 2021

Yuri Kasahara m. fl.: Hatefulle ytringer mot muslimer på norske sosiale medier

Mona Abdel-Fadil: Hijabvitne - et selvpålagt emosjonelt traume

Brynar Lia: YouTube og religiøs ekstremisme i Norge: en case-studie av tre militante muslimske Youtubere og deres publikum

Panel: Juss

Ordstyrer: Marianne Hafnor Bøe

Rania Maktabi: Menns wilaya over kvinner i Midtøsten og Nord-Afrika 1920-2020: statsborgerskap, statsbygging og standardisering av rettigheter

Eirik Hovden: Nye lag av loven kommer til: Eksempler fra Zaydi-tradisjonen, ca 1400-1800

Panel: Verdier og etikk

Ordstyrer: Amna Mahmood

Vibeke Moe: Fortellinger om jøder blant muslimer i Norge

Marita Furehaug: Øko-apokalypse og muslimsk miljøaktivisme: klimaforandringer og endetidsforestillinger

Gina Lende og Kaja Borchgrevink: Muslimske humanitære aktører: mellom utviklingsstudier og islamstudier

Rundebord: Fagkritikk (innhold, hva er med og hva utelates i vår forskning?)

Ordstyrer: Ragnhild J. Zorgati

Ingvild Flakerud: Minoritetsmetodologi i islamforskningen

Marianne Hafnor Bøe: Representasjon og anerkjennelse av minoritetsretninger i islam

Safet Bektovic: *De forsømte forskningsområdene*

Stephan Guth: *Et Midtøsten uten islam*

Avslutning